

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
KVALITETS- OCH EKONOMIAVDELNINGEN
INSPEKTIONS- OCH ANALYSENHETEN

SID 1 (28)
2009-12-182009-12-10

FÖRSKOLEINSPEKTÖRER
CHRISTIANE CHIN-VON MATÉRN
EVA HEDERSTRÖM

Rapport

från inspektion av

Sköndals förskoleenhet

28/9 – 19/10 2009

Förskolan 44:an

Förskolan Växthuset

Förskolan Lagunen

Förskolan Holmen

Förskolan Solbacken

Förskolan Håven

Förskolan Sandslottet

Allmänna förskolan Färgkullan

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer.....	3
OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN	4
Utveckling sedan den senaste inspektionen.....	4
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	4
Kunskaper, utveckling och lärande.....	4
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	4
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	4
BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN.....	5
<i>Barn och personal</i>	6
SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN	8
Styrkor	8
Svagheter	8
Områden att utveckla.....	9
Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning.....	10
RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.....	11
Utveckling sedan den senaste inspektionen.....	11
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	11
<i>Ledning och organisation</i>	11
<i>Mål samt styrdokument</i>	13
<i>Systematiskt kvalitetsarbete</i>	15
Kunskaper, utveckling och lärande.....	16
<i>Förskoleenhetens arbetsätt/Förskolornas arbetsätt</i>	16
<i>Barn i behov av särskilt stöd</i>	22
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	22
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	25
<i>Samverkan med hemmet</i>	25
<i>Samverkan med skolverksamheter</i>	26
TILL SIST	28

UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer

Inspektions- och analysenheten utvärderar den pedagogiska verksamheten och främjar barns, ungdomars och vuxnas lärande genom att

- granska måluppfyllelsen utifrån nationella och kommunala¹ styrdokument
- kontrollera efterlevnaden av nationella och kommunala riktlinjer
- granska hur förskolan/skolan utvärderar sin egen verksamhet
- ge rekommendationer om vad som bör förändras och utvecklas

Vi genomför vårt uppdrag genom att

- läsa material som förskolan/skolan ställer till förfogande och även material från andra källor (ex. från Skolverket)
- intervjua elever/barn, personal och skolläda. Vid granskning av förskolors verksamhet intervjuas föräldrar i stället för barn.
- observera verksamheten

Inspektionen följs upp på olika sätt beroende på skolform.

I första hand granskar vi måluppfyllelsen, det vill säga att vi bildar oss en så helhetsbild som möjligt av hur målen i styrdokumentet tolkas och förverkligas på förskolan/skolan. Vi gör detta utifrån en prioritering av mål från läroplaner och andra nationella styrdokument. Dessutom bedömer vi hur riktlinjerna i dessa styrdokument följs, liksom mål och riktlinjer i Stockholms stads skolplan och förskoleplan.

Förutom detta granskar vi förskolans/skolans förmåga att själv utvärdera sin kvalitet för att förbättra verksamheten. I bedömningen av verksamhetens kvalitet utgår vi även från Skolverkets Allmänna råd om kvalitetsredovisning. Hög kvalitet innebär enligt Skolverkets definition främst att verksamheten utmärks av att den väl:

- strävar mot och uppfyller nationella mål
- svarar mot nationella krav och riktlinjer
- uppfyller andra mål, krav och riktlinjer som är förenliga med de nationella (t.ex. skolplan, lokal arbetsplan och andra lokala planer)
- kännetecknas av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån de förutsättningar man har.²

¹ Vid inspektion av fristående skolor utgår inspektionen endast från nationella styrdokument.

² Från Skolverkets verktyg "BRUK – för kvalitetsarbete i förskola och skola", s 8.

OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN

Stadens utbildningsinspektion granskar verksamheterna ur ett helhetsperspektiv. Inspektionen fokuseras särskilt på nedanstående områden, men inspektörerna kan även kommentera andra områden om det finns starka skäl till det.

Utveckling sedan den senaste inspektionen

Detta område finns endast med när en förskola har inspekterats tidigare.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Detta område granskas utifrån läroplanen (Lpfö 98) och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan, förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning, men även utifrån Stockholms stads kvalitetsstrategi (ILS) samt förskoleplanen för Stockholms stad.

Kunskaper, utveckling och lärande

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Detta område granskas utifrån skollagen och diskrimineringslagen (2008:571) samt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja lika-behandling, men även i hög grad utifrån läroplanens (Lpfö 98) värdegrund och dess avsnitt Normer och värden.

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN

Sköndals förskoleenhet är en av sex kommunala förskoleenheter i stadsdelen Farsta. Som förskoleenhet med nuvarande utformning för styrning och ledning har den funnits sedan vårterminen 2008 då stadsdelens senast genomförda organisationsförändring trädde i kraft. Inför läsåret 2007/08 överfördes ansvaret för skolans verksamheter till utbildningsnämnden och den centrala utbildningsförvaltningen för Stockholm medan ansvaret för förskolans verksamhet alltså ligger hos respektive stadsdels nämnd och förvaltning.

Antalet förskolor och avdelningar inom enheten har de senaste två åren utökats med tre nya förskolor och ytterligare en avdelning till följd av att antalet barn inom området ökat markant. Sammantaget har åtta nya avdelningar tagits i bruk under denna tid. Dessutom tillfördes en allmän förskola för två år sedan. Det finns därigenom strukturella skillnader förskolorna emellan: några förskolor har funnits i ca 40 år, andra i ett eller två år; personalgruppernas samlade kompetens och erfarenhet skiljer sig åt; lokaler och barngruppernas sammansättningar uppvisar stora variationer.

Vid tidpunkten för inspektionen omfattar enheten sju förskolor med sammanlagt 21 (22) avdelningar. Två av förskolorna, Solbacken och Sandslottet, har vardera två avdelningar medan förskolan Håven har en avdelning, dock med ett totalt barnantal motsvarande två avdelningar; två förskolor, Lagunen och Holmen, har vardera tre avdelningar; förskolan Växthuset har fyra avdelningar och förskolan 44:an har fem avdelningar varav en är belägen i separata lokaler på ett mindre avstånd från 44:an. I förskoleenheten ingår också den allmänna förskolan Färgkullan, som under förmiddagstid tar emot 4 och 5-åringar som har hemmavarande förälder eller har sin barnomsorg i enskilt drivna familjedaghem.

Fyra av förskolorna är inrymda i lokaler som planerats och byggts för förskoleverksamhet och tre i paviljonger som anpassats för verksamheten. I förskolan Holmen, som ligger i en paviljong med begränsad lokalyta, har antalet barn i grupperna reducerats. Den allmänna förskolan har sina lokaler i bottenvåningen av ett hyreshus. Förskolorna, den allmänna förskolan undantagen, har tillgång till egna gårdar men dessa varierar i hög grad till både storlek och utformning. Samtliga förskolor har nära till parker och fria naturområden.

Därutöver förfogar förskoleenheten över centralt belägna lokaler i vilka ledningen och enhetens pedagogiska handledare har sina kontor. Till dessa lokaler förläggs även många av förskolornas konferenser, möten och viss kompetensutveckling.

Reggio Emilias pedagogiska filosofi³ har sedan flera år används som inspirationskälla för den pedagogiska verksamheten inom enheten. Från och med 2009 framhålls detta även i förskoleenhetens publika presentation av verksamheten vid Sköndals förskolor.

³ En pedagogisk filosofi som har utarbetats i Reggio Emilia, en stad i norra Italien.

Barn och personal

I tabellen nedan redovisas antalet barn i grupperna samt antalet anställda på förskolan beräknat i årsarbetare. Resursstödet inberäknas inte i det totala antalet årsarbetare.

Förskola, avdelning	Avdelningstyp	Barn/avd	Antal heltidsanställda förskollärare eller motsvarande*	Antal heltidsanställda barnskötare eller personal med annan utbildning	Summa personal	Snitt barn per personal	Andel förskollärare
Sandslottet							
Tornet	1-3år	14	1	2	3	4,67	33%
Kojan	1-3år	14	1	2	3	4,67	33%
stöd				1	1		0%
s:a barn/avd.pers		28	2	4	6	4,67	33%
Solbacken							
Humlan	3-5år	19	1,8	1	2,8	6,79	64%
Ekorren	1-2år	12		3	3	4,00	0%
stöd					0		
s:a barn/avd.pers		31	1,8	4	5,8	5,34	31%
Håven							
avd	1-5 år	34	1	5	6	5,67	17%
stöd					0		
s:a barn/avd.pers		34	1	5	6	5,67	17%
Lagunen							
Delfinen	1-2 år	14	0,88	1,88	2,76	5,07	32%
Sjöhästen	2-3 år	16	1	1,88	2,88	5,56	35%
Bläckfisken	3-5 år	20	1,9	1	2,9	6,90	66%
stöd				1	1		0%
s:a barn/avd.pers		50	3,78	5,76	8,54	5,85	44%
Holmen							
Skrattmåsen	2-4 år	11	1	1	2	5,50	50%
Doppingen	2-5år	13	2,75		2,75	4,73	100%
Havsörnen	3-5år	12		2	2	6,00	0%
stöd					0		
s:a barn/avd.pers		36	3,75	3	6,75	5,33	56%
Växthuset							
Småfröna	1-2 år	13	1	1,75	2,75	4,73	36%
Rödklävern	2-3 år	16	1,88	0,9	2,78	5,76	68%
Gullvippan	3-5 år	17	1	1,88	2,88	5,90	35%

Blåsippan	5 år	18	0,9	2	2,9	6,21	31%
stöd					0		
s:a barn/avd.pers		64	3,78	4,78	8,56	7,48	44%
44:an							
Gulan	1-2år	14	2	1	3	4,67	67%
Röd	3-4år	17	1	2	3	5,67	33%
Blå	4-5år	19	0,75	2	2,75	6,91	27%
Gröna	4-5år	19	1,75	1,5	3,25	5,85	54%
Orange	2-4år	15	2	1	3	5,00	67%
stöd				2	2		0%
s:a barn/avd.pers		84	7,5	7,5	15	5,60	50%
Totalt		327	23,61	34,04	56,65	5,8	42%
Färgkullan **							
Färgkullan	4-5år	14	0,5	0,5	1	14,00	50%

* med motsvarande menas fritidspedagog eller lärare med examen från en statlig lärarutbildning mot de yngre åldrarna.

** Förskolan Färgkullans verksamhet omfattar tre timmar per dag.

- Andel förskollärare: 42% (Stadens genomsnitt är 44%)
- Barn/ personal: 5,8

SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN

Vårt uppdrag som inspektörer är att granska och utvärdera enhetens resultat.

Med resultat menar vi enhetens förmåga att uppnå och sträva mot de nationella och kommunala målen samt efterleva de riktlinjer och krav som finns i styrdokumentet. Våra bedömningar presenteras utförligare under rubriken RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.

Styrkor

Vår inspektion har visat att enheten har ett antal styrkor, bland annat dessa:

- Förskoleenheten har utarbetat en tydlig struktur för möten och nätverks-träffar som stöd för kvalitetsarbetet.
- Förskoleenheten har inordnat flertalet av de mål som anges i förskolans läroplan i förskolornas verksamhetsplaneringar, vilket ger förutsättningar för att dessa mål kan bli vägledande för verksamheten.
- Förskoleenheten har utvecklat goda former för att i bild och text åskådliggöra barnens tankar om och undersökande av sin omvärld och för att förmedla detta till föräldrarna.
- Inom förskoleenheten finns många exempel på hur utveckling av den pedagogiska miljön skapar goda förutsättningar för lek, kommunikation, utforskande och lärande.
- Förskoleenheten har en väl förankrad och väl fungerande arbetsgång för att tillgodose enskilda barns behov av stöd.
- Förskoleenheten har ett väl förankrat och väl fungerande genusarbete.
- Förskoleenheten har väl fungerande rutiner för barnens övergång till områdets kommunala skolverksamheter.

Svagheter

Vår inspektion har visat att det finns vissa områden som enheten delvis brister i, bland annat följande:

- Förskoleenhetens övergripande mål- och styrdokument är inte sammanlänkade med förskolornas verksamhetsplaner, vilket även framgår av enhetens plan för ”det pedagogiska året”.
- Uppföljning, utvärdering, analys och bedömning av resultat görs inte tillräckligt systematiskt. Resultat i förhållande till läroplanens mål, som upp-

nåtts genom förskolornas valda arbetssätt inom olika områden, redovisas inte tydligt och i tillräcklig omfattning i enhetens kvalitetsredovisning.

- Förskoleenheten har inga strategier för barns flerspråkiga utveckling.

Områden att utveckla

Vi bedömer att följande utvecklingsområden, som kan utgå från såväl svagheter som styrkor, men även från sådant som vare sig är att betrakta som styrkor eller svagheter, bör prioriteras:

- *Gemensam pedagogisk grundsyn samt tolkning och tillämpning av pedagogiska begrepp*

Läroplanens syn på kunskap och lärande bör ytterligare förankras och tolkas för att åstadkomma en gemensam pedagogisk grundsyn inom förskoleenheten.

Även personalens förståelse av den av enhetens ledning valda Reggio Emiliainspirerade inriktningen bör ytterligare fördjupas för att tillsammans med läroplanen kunna ligga till grund för den pedagogiska verksamheten.

Centrala begrepp och inslag i verksamheten bör diskuteras, tolkas och förankras. Ett sådant begrepp bör vara "projekt" och hur det kan omsättas i verksamheten. Andra exempel på begrepp som bör diskuteras och förankras vidare är "dokumentation" och hur denna kan bidra till att föra den pedagogiska processen framåt; barns inflytande och hur detta ska gestaltas i verksamheten samt miljöns betydelse för barns utveckling och lärande.

- *Systematiskt kvalitetsarbete*

Förskoleenhetens uppföljning, utvärdering, analys och bedömning av resultat bör vidareutvecklas.

Ett led i detta arbete bör vara att länka samman enhetens mål- och styrdokument: från den nationella nivån i läroplanen, via enhetens verksamhetsplan till de enskilda förskolornas/arbetslagens verksamhetsplaner. Vidare bör enhetens former för uppföljning och utvärdering utvecklas vidare och infogas på ett systematiskt sätt i enhetens kvalitetsarbete, för att slutligen sammanställas i den årliga kvalitetsredovisningen.

I detta sammanhang bör även ansvaret för den pedagogiska styrningen och ledningen inom enheten förtydligas. Det är också angeläget att de enskilda förskolornas aktuella behov i högre grad beaktas i det fortsatta kvalitetsarbetet.

- *Flerspråkighet*

Förskoleenheten bör verka för att utarbeta strategier för hur aktiv flerspråkighet ska främjas. Detta utvecklingsområde kan gynnas av att även inbegripa ett interkulturellt förhållningssätt.

- *Arbetet med normer och värden*

Varje förskola bör konkretisera och dokumentera de allmänt hållna och enhetsgemensamma "ledorden" för att därmed förtydliga hur dessa ska omsättas i verksamheten.

Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning

- Likabehandlingsplanen är gemensam för enhetens samtliga förskolor. En plan mot diskriminering och kränkande behandling måste upprättas i vilken även de enskilda förskolornas arbete synliggörs.

Planen är inte förankrad hos föräldrarna. För att uppfylla intentionerna i diskrimineringslagen och skollagens kapitel 14a ska det framgå i planen mot diskriminering och kränkande behandling hur föräldrar görs delaktiga.

- Uppföljning och utvärdering av planen mot diskriminering och kränkande behandling redovisas inte i kvalitetsredovisningen vilket är ett krav i förordningen om kvalitetsredovisning.

RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE

Utveckling sedan den senaste inspektionen

Två av förskolorna i Sköndals förskoleenhet har inspekterats tidigare, 44:an i maj 2004 och Växthuset i november samma år. De styrkor, svagheter och utvecklingsbehov som inspektörerna då konstaterade avsåg därmed endast dessa förskolor och kan inte generaliseras till enhetens övriga förskolor.

Det vi kan konstatera vid årets inspektion är, att man inom hela enheten för närvarande arbetar med några av de utvecklingsområden som angavs i inspektionsrapporterna 2004. Det gäller särskilt förskolornas arbete med att utveckla den pedagogiska miljön och att i högre grad använda dokumentation av verksamheten i ett pedagogiskt syfte samt att vidareutveckla barnens inflytande och delaktighet i verksamheten. Andra utvecklingsområden kan vid denna inspektion konstateras gälla enheten i stort. De beskrivs och bedöms därför även i denna inspektionsrapport.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Ledningen för Sköndals förskoleenhet har själv identifierat ett antal utvecklingsbehov för sin enhet och bedriver ett aktivt förändringsarbete genom nätverk, strukturerade mötesformer och kompetensutvecklingsinsatser. Sammantaget bedömer vi att inriktningen i detta utvecklingsarbete bör hållas i fokus. Särskild tyngd bör, enligt vår mening, läggas vid att förankra en gemensam förståelse av läroplanens syn på kunskap, utveckling och lärande samt att utveckla insikten i vad ett Reggio Emiliainspirerat arbetssätt innebär. I detta sammanhang bör enligt vår mening även ansvaret för den pedagogiska styrningen och ledningen inom enheten förtydligas.

Vidare bedömer vi att ledningen i det fortsatta förändringsarbetet i högre grad bör beakta skillnader som, inte minst till följd av en snabb utbyggnad, finns inom enheten: förskolornas och personalgruppernas aktuella utvecklingsbehov behov ser mycket olika ut; barngrupperna förändras genom att andelen yngre barn ökar; ledningsresursen har minskats över tid och ersatts med annan kompetens.

Vi bedömer också att enhetens mål- och styrdokument bör länkas samman: från läroplanens nationella nivå, via enhetens verksamhetsplan till de enskilda förskolornas/arbetslagens verksamhetsplaner. I detta arbete bör enhetens olika former för uppföljning, utvärdering och bedömning av måluppfyllelse vidareutvecklas samt infogas på ett systematiskt sätt för att slutligen kunna sammanställas i den årliga kvalitetsredovisningen.

Ledning och organisation

Vid den senaste omorganisationen i Farsta stadsdel 2007 tilldelades Sköndals förskoleenhet en förskolechef och två biträdande förskolechefer som ledningsresurs. Vid tidpunkten för inspektionen består ledningen dock endast av en förskolechef och en biträdande förskolechef. De båda cheferna har fördelat ledningsansvaret på så sätt att de är verksamhets- och personalansvariga för fyra förskolor vardera. De

besöker var och en av sina respektive förskolor, den allmänna förskolan undantagen, cirka en gång i veckan.

Inom enheten arbetar sedan tre år tillbaka också en pedagogisk handledare. Hennes roll och uppdrag har stegvis förändrats. Från att ha haft en handledande roll i frågor som inom- och utomhusmiljön, projektarbeten samt dokumentation omfattar hennes uppdrag, enligt ledningen, nu alla pedagogiska frågor samt att driva den pedagogiska utvecklingen inom enheten. Denna successiva uppdrags- och ansvarsförskjutning har, enligt vår bedömning, inte tydliggjorts i enhetens ledningsstruktur och tagits tillvara fullt ut. Som exempel kan nämnas att den pedagogiska handledaren, som torde ha en god överblick över enhetens kvalitativa utveckling, inte deltar i arbetet med kvalitetsredovisningen. Vi bedömer att ansvarsfördelning och roller för den pedagogiska ledningen inom enheten bör förtydligas. Under 2009 har handledningsresursen tillfälligt förstärkts genom att den socionomstuderande som tidigare arbetat som genuspedagog inom enheten anställts för handledning i pedagogiskt vidare bemärkelse.

Inom enheten finns en inarbetad och enhetlig mötesstruktur för samtliga förskolor, den allmänna förskolan undantagen. *Morgonmöten* för daglig avstämning anordnas alltid den dag respektive förskolas chef besöker förskolan och övriga dagar med viss variation förskolorna emellan. En pedagog från varje avdelning deltar. *Arbetsplatsträffar* för alla pedagoger hålls en gång i månaden på eftermiddagstid under ledning av förskolans chef. Huvudsakligt innehåll vid dessa är budgetfrågor, facklig och annan information samt arbetsmiljöfrågor. I direkt anslutning till dessa träffar ligger *avdelningarnas gemensamma reflektions- och planeringstid*. Vid dessa tillfällen deltar förutom avdelningens personal i olika omfattning även respektive chef samt den pedagogiska handledaren eller handledaren i genuspedagogiska frågor. Vid ett tillfälle per termin anordnas gemensam arbetsplatsträff och reflektionstid för samtliga förskolor. Möten för enhetens *samverkansgrupp*, d.v.s. cheferna och fackliga representanter, anordnas åtta gånger per år.

Vid två tillfällen under höstterminen och tre under vårterminen anordnas så kallade *pedagogmöten* för samtliga pedagoger, under ledning av den pedagogiska handledaren och genushandledaren. Vid ett tillfälle per termin träffas pedagogerna från samtliga förskolor, vid övriga träffas man i grupper om två eller tre förskolor.

Därutöver har arbetslagen, med vissa variationer när det gäller mötestidens längd och frekvens, *arbetslagsplanering* under förmiddagstid. Vid dessa tillfällen kan arbetslagen även få handledning av den pedagogiska handledaren eller av handledaren i genuspedagogiska frågor. Schemalagd enskild reflektionstid förekommer inte.

Enheten disponerar *fyra dagar per år för gemensam planering, dokumentation, fortbildning och utvärdering*.

Inom förskoleenheten finns en nätverksgrupp benämnd utvecklingsgruppen som har till uppgift att driva det pedagogiska arbetet framåt. I denna ingår båda cheferna, den pedagogiska handledaren samt en representant från varje förskola. Verk-

samhetsåret 2009/10 ska ägnas åt Portfolio⁴ och IUP⁵, språkutveckling, pedagogisk dokumentation samt inomhusmiljön.

I syfte att åstadkomma en likvärdig kvalitet anordnas ytterligare *fyra nätverk* med vardera ett mötestillfälle i månaden: nätverk 1 (yngre barn), nätverk 2 (äldre barn), nätverket för utomhusmiljön samt IT-nätverket. Det är frivilligt för pedagogerna att delta i nätverken men ledningens ambition är att alla på sikt ska ingå i något av dem.

I nätverken 1 och 2 samt nätverket för utomhusmiljön ska ”pedagogiska diskussioner/reflektioner kring pedagogisk dokumentation” föras. I vardera nätverket ingår en pedagog från varje förskola. Två av dem leds av den pedagogiska handledaren och det tredje av två pedagoger som också är utbildade nätverksledare. IT-nätverket ägnas åt sina specifika frågor. Även i detta nätverk är alla förskolor representerade.

Förskoleenhetens båda chefer anordnar under höstterminen ett *gruppmedarbetarsamtal* med sina respektive förskolors arbetslag. Också vid dessa förs pedagogiska diskussioner. Vidare behandlas utvecklingsfrågor för avdelningen.

All verksamhetspersonal i förskolorna benämns oavsett utbildning pedagoger. För varje avdelning har en avdelningsansvarig, som i regel är förskollärare, utsetts.

Under flera av våra intervjuer med representanter för förskolorna framhölls att både nätverken och mötesformerna är uppskattade. Det framgick dock även att man upplever att inspiration visserligen kan tillföras genom erfarenhetsutbyte men att fördjupning i viktiga verksamhetsfrågor inte hinns med. Att, såsom några uttryckte det, ”ha för många bollar i luften” riskerar att exempelvis grundläggande förhållningssätt enligt Reggio Emilias filosofi eller innebörden i ett projektbaserat arbetssätt inte hinner förankras. Det framgick också att större hänsyn skulle behövas tas till den enskilda förskolans mest aktuella behov istället för att driva gemensamma utvecklingsområden för samtliga enhetens förskolor och avdelningar.

Vi bedömer att förskoleenheten har utarbetat en tydlig struktur för möten och nätverksträffar som stöd för sitt kvalitetsarbete. Vi bedömer dock att det är angeläget att de enskilda förskolornas specifika situation i högra grad beaktas i det fortsatta kvalitetsarbetet. Vi vill i detta sammanhang även påpeka ledningens ansvar för att säkerställa kvalitetsarbetet i den allmänna förskolan, då denna genom sin särställning som deltidförskola inte kan inordnas i den ordinarie strukturen för möten och nätverk m.m.

Mål samt styrdokument

Inom Sköndals förskoleenhet har övergripande styr- och måldokument samt redovisningar av måluppfyllelse utarbetats i enlighet med stadens styrsystem: verksamhetsplan och kvalitetsgarantier för 2009 samt kvalitetsredovisning. Vi har tagit

⁴ En pärm för varje barn i vilken förskolorna dokumenterar barnets utveckling och lärande i bild och text.

⁵ Individuella utvecklingsplaner som förskolorna hittills upprättat för varje barn men som man under året avser att förändra.

del av dessa dokument och kan konstatera att enhetens åtaganden enligt verksamhetsplanen är 26 till antalet, ett för varje nämndmål, och att kvalitetsgarantier har utfästs för två områden: språkutveckling och utvecklingssamtal.

Vidare har förskoleenhetens ledning utarbetat fasta underlag för förskolornas/avdelningarnas verksamhetsplaneringar inom ett antal områden. Sådana underlag finns dels för dagsrutiner, dels för ett antal delmål under "Utveckling och lärande": delmålen språket, motoriken, matematiken/kognitivt samt arbetet med att förankra enhetens gemensamma värdegrundsord. Gemensamma anvisningar har för alla förskolorna utarbetats avseende inskolning och utvecklingssamtal. Sammantaget ska dessa planeringar utgöra förskolornas verksamhetsplaner för ett verksamhetsår. Vi kan därmed konstatera att förskoleenhetens kvalitetsgarantier inryms i förskolornas planeringsunderlag.

Flertalet av de så kallade strävansmålen i förskolans läroplan, som anger vilka förmågor och kunskaper som förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar och därmed inriktningen för förskolans verksamhet, har inordnats under planeringsunderlagets delmål. Genom detta förfaringsätt ges förutsättningar för att läroplanens mål kan bli vägledande i förskolornas verksamhetsplanering, vilket vi ser som en styrka. Överensstämmelsen mellan läroplanens mål och planeringsunderlagets delmål bör dock enligt vår bedömning granskas ytterligare så dessa båda harmonierar med varandra i alla delar.

Av våra intervjuer och samtal under verksamhetsbesöken, framgick att det varierar arbetslagen emellan i vad mån man använder sig av läroplanens mål. Detta bekräftas av svaren i den självskattningsenkät som arbetslagen besvarat inför inspektionen. Det framgick också av våra intervjuer och samtal med personalen att det inom förskolorna ännu inte utvecklats en samsyn om strävansmålens funktion samt om i sammanhanget väsentliga begrepp som kunskap och lärande. Detta bedömer vi som ett angeläget utvecklingsområde vilket framhålls i flera avsnitt i vår rapport.

För enhetens verksamhetsår har en plan tagits fram, benämnd "Det pedagogiska året 09/10". Enligt denna ska förskolornas verksamhetsplaner för 2009/10 upprättas i slutet av oktober 2009 och omsättas i verksamheten under månaderna november till och med mars 2010. Uppföljning och utvärdering ska ske under månaderna april och maj varefter förberedelse inför hösten 2010 tar vid i juni. Augusti månad är inskolningsperiod och september och oktober ska ägnas åt observationer, barnintervjuer m.m. Därefter startar verksamhetsåret på nytt med en ny verksamhetsplan för 2010/11.

Vi har tagit del av exempel på förskolornas/avdelningarnas aktuella verksamhetsplaner, d.v.s. ovan nämnda planeringar. Dessa avser dock verksamhetsåret 2008/09. Trots att verksamheten startade i augusti, efter sommaruppehållet, kommer verksamhetsplaner för 2009/10 enligt enhetens årscykel att upprättas först på planeringsdagarna i slutet av oktober. Vi kan konstatera att förskolornas/avdelningarnas verksamhetsplaner därmed upprättas vid en tidpunkt då enhetens gemensamma och övergripande verksamhetsplan inom kort kommer att ersät-

tas av en ny verksamhetsplan, d.v.s. verksamhetsplanen för 2010. Förskoleenhetens gemensamma verksamhetsplan och de åtaganden som anges i denna ligger därmed inte till grund för förskolornas verksamhetsplaner. Att det förhåller sig så framgick även av våra intervjuer med ledningen respektive representanter för personalgrupperna. Även om förskolornas verksamhetsplaner knyter an till förskolans läroplan saknas anknytningen till stadens system för målstyrning. Detta i sin tur leder till svårigheter när verksamheten ska följas upp och utvärderas vilket närmare beskrivs i nästa avsnitt *Systematiskt kvalitetsarbete*.

Mot denna bakgrund bedömer vi att förskoleenhetens mål- och styrdokument tydligt bör länkas samman: från den nationella nivån i läroplanen, via enhetens verksamhetsplan till de enskilda förskolornas/arbetslagens verksamhetsplaner.

Systematiskt kvalitetsarbete

Enligt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning syftar kvalitetsarbetet till att kontinuerligt identifiera vilka förutsättningar som är nödvändiga för arbetet med de nationella målen, att utveckla arbetsprocesser, att bedöma resultat och måluppfyllelse och att vidta lämpliga åtgärder. För att förbättringar ska bestå och kvaliteten höjas behöver utvecklingen följas över tid.

Enligt såväl ledningen som personalen som vi samtalade med i våra intervjuer, sker uppföljning och utvärdering dels kontinuerligt i de mötesforum som finns, dels på planeringsdagarna. Kvalitetsredovisningen utarbetas av förskolechefen och den biträdande förskolechefen i samråd.

Vi har tagit del av förskoleenhetens kvalitetsredovisningar för verksamhetsåren 2007/08 och 2008/09, två dokument med delvis olika struktur. I kvalitetsredovisningen för 2008/09 anges att enheten i sitt systematiska kvalitetsarbete under året använt sig av brukarundersökning våren 2009, utvecklingssamtal kring det enskilda barnet, planerings- och utvärderingsdagar, föräldramöten, barnenkät till alla femåringar, pedagogisk utvecklingsgrupp, pedagogiska nätverk, pedagogmöten samt arbetsplatsträffar. I vilka sammanhang olika uppföljningar använts framgår i någon mån i den redovisning av ett antal av enhetens åtaganden som därpå följer.

Som resultat redovisas överlag för vart och ett av åtagandena vad enheten har arbetat med eller deltagit i. För några åtaganden beskrivs också vilka förändringar man tycker sig ha märkt hos barnen eller hos personalen. För några av föregående verksamhetsårs utvecklingsområden anges vilka åtgärder som vidtagits. I kvalitetsredovisningens avsnitt "Sammanfattande analys och bedömning av måluppfyllelse och lärdomarna under läsåret" redovisas kortfattat positiva utvecklingstendenser som ledningen noterat för några av de åtaganden som belyses i kvalitetsredovisningen samt för ytterligare åtaganden, som dock inte behandlas i denna. Nya utvecklingsområden föreslås för verksamhetsåret 2009/10 samt i vilka sammanhang arbetet med dessa ska ske. Ett av dessa är att "utveckla kvalitetsarbetet framförallt uppföljning, utvärdering och analys", vilket även vi ser som angeläget.

Någon tydlig bedömning av vilka resultat förskolornas arbetssätt inom olika områden lett till, i förhållande till de nationella målen i läroplanen, eller djupare analys av resultaten, i den mån de redovisas, framgår inte i kvalitetsredovisningen.

Det är även oklart i vad mån förskolornas bedömning av resultaten i förhållande till de egna verksamhetsplanerna samt analyser utifrån dessa ligger till grund för de sammantagna bedömningarna i kvalitetsredovisningen. I föregående avsnitt beskrivs och bedöms att enhetens mål- och styrdokument bör länkas samman. Även detta kan bidra till att kvalitetsarbetet kan bedrivas mer systematiskt eftersom en planmässig uppföljning och utvärdering är avhängig en sådan tydligt sammanlänkad kedja av mål- och styrdokument.

Kunskaper, utveckling och lärande

Sammantaget bedömer vi att förskolorna inom Sköndals förskoleenhet uppfyller läroplanens uppdrag vad gäller utveckling och lärande. Dock bör det valda arbets sättet jämte läroplanen ytterligare förankras och tolkas för att åstadkomma en gemensam pedagogisk grundsyn. I detta sammanhang bör för enheten centrala begrepp och inslag i verksamheten diskuteras vidare och förankras än mer.

Även om förskoleenheten anser sig ha har en förhållandevis låg andel barn med annat modersmål än det svenska ser vi det som angeläget att strategier för hur aktiv flerspråkighet ska främjas utarbetas, något som kan understödjas av att även inbegripa ett interkulturellt förhållningssätt.

Förskoleenhetens arbetssätt/Förskolornas arbetssätt

Enligt förskoleenhetens hemsida är enhetens samtliga förskolor inspirerade av Reggio Emilias pedagogiska filosofi. Förskoleenhetens ledning och personal ser denna som ett förhållningssätt som bland annat präglar utformningen av inomhusmiljön. Även synen på barnet som kompetent, utforskande och aktivt lärande uttrycktes i våra personalintervjuer. Den personal vi samtalade med underströk att Reggio Emiliafilosofin och dess tankegångar stämmer väl överens med grundläggande synsätt i förskolans läroplan. I våra intervjuer framkom dock behov av att fördjupa sig i läroplanens intentioner och bakomliggande syn på kunskap, utveckling och lärande. Vi bedömer att läroplanen bör förankras och tolkas för att åstadkomma en gemensam pedagogisk grundsyn. Detta är enligt vår bedömning ett angeläget utvecklingsområde för hela förskoleenheten.

Det framkom också i våra intervjuer med personalföreträdare att deras uppfattningar om vad som präglar Reggio Emilias filosofi skiljer sig åt. Skälet till de olika uppfattningarna, och i viss mån osäkerheten, förklarades med att personalen har olika erfarenheter och kunskap om denna pedagogiska filosofi och att det inte är tillräckligt förankrat inom hela personalgruppen vad ett arbetssätt som inspireras av Reggio Emilias filosofi kan innebära. Det uppfattas också av flera i personalgruppen att denna inriktning initierats av förskoleenhetens ledning samtidigt som det finns en ambition att bibehålla den naturinriktning som flera förskolor har sedan länge. Denna inriktning som baseras på Friluftsförbundets Mulle och Knytte-

verksamhet⁶ ses i och för sig inte av personalen som någon motsättning till det Reggio Emiliainspirerade arbetssättet, även om det i intervjuerna framkom tveksamheter om huruvida den mycket ”förmedlande” ledarrollen i Mulleskolan är förenlig med grundtankarna i Reggio Emilias filosofi. Önskemål finns hos personalen om att fördjupa kunskapen och förståelsen av det Reggio Emiliainspirerade arbetssättet samt hur detta kan förenas med naturinriktning.

Enligt vår mening kan personalens erfarenheter och förståelse av Reggio Emilias filosofi påverka i vilken mån verksamheterna genomsyras av det synsätt som präglar dess bakomliggande barn- och kunskapsyn. Möjlighet finns att arbetet bedrivs mer ”instrumentellt” om inte bakomliggande tankesätt förstås och om man i ett arbetslag inte är samspelade vad gäller centrala frågor som rör verksamheten. Av en del intryck vi fick vid verksamhetsbesöken finns för oss anledning att tro att så är fallet, även om det skiljer sig avdelningar emellan till och med inom en och samma förskola. Vi bedömer att det valda arbetssättet ytterligare bör förankras och tolkas för att tillsammans med läroplanen åstadkomma en gemensam pedagogisk grundsyn. Även detta är enligt vår bedömning ett angeläget utvecklingsområde för hela förskoleenheten.

Gemensamt för samtliga avdelningar är att barngrupperna, oavsett åldersmässig sammansättning, ofta delas in i mindre grupper vid olika aktiviteter och att verksamheten i de mindre grupperna bedrivs växelvis inom- och utomhus. De flesta avdelningar har en veckostruktur med enbart ett fåtal fasta aktiviteter för att ge utrymme för barnens intressen och mer spontana aktiviteter.

Samtliga förskolor arbetar också med projekt. Dessa bedrivs huvudsakligen tre dagar per vecka eftersom delar av de resterande dagarna avsätts till personalens reflektion och planering. Många projekt väljs utifrån barnens egna intressen och frågor, andra kan ha föreslagits av förskoleenhetens ledning. Ett sådant projekt som föreslagits av enhetens pedagogiska handledare är ”Sommarminnen” som inleddes med att alla barn fick i uppdrag att ta med sig stenar till förskolan efter sommaruppehållet år 2009. Projektet pågick fortfarande vid tidpunkten för inspektionen på många avdelningar. Hur de olika avdelningarna tagit sig an projektet varierar.

Vi kunde också ta del av tidigare genomförda projekt i vilka barnens frågor och undersökande varit utgångspunkt för deras och de vuxnas gemensamma utforskande. Projektet ”Mönster” är ett sådant där vi efter att ha tagit del av dokumentation kunde uppfatta att barnen och de vuxna i ett gemensamt utforskande haft stort utbyte av upptäckter av olika mönsterbildningar och strukturer i omvärlden. Ytterligare ett projekt, benämnt ”Tyngd”, som fokuserat barnens frågor och intressen har genomförts på en avdelning med barn mellan två och tre år. Vi tog vid verksamhetsbesök del av dokumentationen av detta projekt och kunde se hur projektet fokuserat barnens olika tankar om vad ”tungt” innebär, vad olika barn upplever

⁶ För att få bedriva och benämnas Mulle/Knytteverksamhet, som på Friluftsförbundet hemsida sammanfattas med benämningen ”Mulleskolan”, måste ansvarig personal ha genomgått Friluftsförbundet ledarutbildning.

som tungt och hur barn på olika sätt undersökte detta. Projektet genomfördes i naturen och efterhand utbyttes barnens fascination över att utforska tyngder och egna krafter till ett utforskande av kvistars och grenars likhet med olika bokstäver. Personalen följde barnens nya upptäckter och funderingar. Parallellt med barnens lärande har de vuxnas pedagogiska slutsatser dokumenterats för att slutligen också diskuteras ur ett genusperspektiv. Också detta projekt är ett exempel på ett gemensamt utforskande där personalens nyfikenhet på barnens tänkande och agerande medfört nya pedagogiska frågor och lärande såväl för barnen som för personalen. Vi kunde dock se flera andra exempel på hur bristande förankring hos personalen för de Reggio Emiliapedagogiska principerna kan leda till osäkerhet hos personalen om hur projektarbete ska bedrivas.

Dessa våra olika intryck av avdelningars genomförande av projekt ger enligt vår mening prov på att personalens olika grad av erfarenheter och förståelse av det synsätt som präglar Reggio Emilias filosofi bidrar till att arbetslagen inte är samspelta vad gäller centrala frågor som rör arbetssättet, i detta fall vad ett projektarbete innebär. I våra intervjuer framkom för övrigt att det finns olika tankar och idéer om vad projektarbete innebär i förhållande till läroplanens föreskrivna tematiska arbetssätt och vad barns inflytande kan innebära i ett sådant arbete. Vi bedömer att "projekt" bör vara ett begrepp att diskutera i samband med att Reggio Emilias filosofi ytterligare förankras i verksamheten.

Samtliga enhetens förskolor dokumenterar verksamheten. Genom fotografier med anknytande texter och läroplanens mål görs verksamheten synlig. Detta ser vi som en styrka för enheten. Förutom fotografier dokumenterar några avdelningars personal olika skeenden med hjälp av anteckningar. Barnens alster, dels från projekt, dels från dagliga aktiviteter finns utställda på olika sätt och i olika omfattning. Fotografierna är mestadels placerade i barnens nivå och vi kunde i samband med våra verksamhetsbesök också ta del av tillfällena då barnen återberättade och reflekterade över de händelser som dokumenterats på bild. Som framgår ovan kunde vi också ta del av dokumentation av projekt som visar och tydliggör barnens lärandeprocess och som personalen dessutom använt som verktyg för reflektion och utveckling av verksamheten.

I avsnittet *Ledning och organisation* beskrivs att förskolenheten har ett antal enhetsövergripande nätverk i syfte att utveckla verksamheten och åstadkomma en likvärdig kvalitet. Dokumentation utgör ett innehåll i flera av dessa nätverk. Trots detta uppgav personalrepresentanter i våra intervjuer att dessa diskussioner och eventuella pedagogiska slutsatser inte tillräckligt förankras hos samtliga personal eller i verksamheten. Osäkerhet finns om hur dokumentationen ska tas tillvara och användas som underlag vid planering, för reflektion över arbetssätt och när projekt eller verksamhetsår utvärderas. Önskemål uttrycktes om att ytterligare fördjupa sig i hur dokumentation i högre grad kan användas i pedagogiskt syfte. Vi instämmer i detta eftersom långt ifrån alla avdelningar systematiskt använder sig av den rikliga dokumentationen för att föra den pedagogiska processen framåt, även om vi ser det som en styrka att enheten funnit goda former för att i bild och text förmedla

verksamheten till barnens föräldrar. Vi bedömer att även detta område bör kopplas till en fördjupad diskussion om och förankring av det valda arbetssättet.

Personalrepresentanterna beskrev för oss i intervjuerna att barnens uttalade behov och intressen ligger till grund för planeringen av den pedagogiska verksamheten. Projektarbeten lyftes i våra personalintervjuer fram som ett arbetssätt som ska ta tillvara barnens egna tankar och intressen. Personalföreträdarna kunde även ge exempel på situationer där barnen kan välja aktiviteter. På några avdelningar finns ”barnmöten” i vilka barnen uppmuntras att framföra sina tankar och åsikter om verksamheten och dess innehåll. Personalen lyfter i dessa fram och påminner barnen om vad deras önskemål lett fram till. Någon avdelning låter barnen systematiskt utvärdera verksamheten. I samband med verksamhetsbesök kunde vi ta del av olika situationer där barnen kunde påverka innehållet i verksamheten.

Samtidigt framkom i våra personalintervjuer frågor och tveksamheter om vad inflytande kan innebära i förskolan och särskilt svårigheten med att definiera vad inflytande betyder i arbetet med små barn lyftes fram. Det framkom i intervjuerna också att det är troligt att barnen inte alltid förstår hur deras egna handlingar påverkar innehållet i verksamheten, miljön både inomhus och utomhus eftersom det inte görs någon medveten återkoppling från personalens sida.

Sammantaget bedömer vi att enhetens förskolor på olika sätt ger barnen förutsättningar att påverka verksamhetens innehåll och arbetssätt och dess innehåll, även om det varierar förskolor och avdelningar emellan. Det bör dock förstärkas genom att bland annat återkoppla till barnen vad deras behov och intressen bidragit till. En bidragande orsak till olikheterna mellan avdelningar och förskolor kan vara den osäkerhet som finns hos personalen om vad barns inflytande innebär och hur det kan omsättas i verksamheten. En annan orsak är enligt vår mening i hur hög grad miljön är innehållsrik och inbjudande och ger barnen möjlighet att själva välja aktiviteter (se avsnittet *Rum för möten och lärande*). Vi bedömer att förskoleenheten bör föra en diskussion om vad inflytande kan innebära i förskolan så att all personal delar samma förhållningssätt.

Rum för möten och lärande

Samtliga avdelningar har så kallade stationer eller ”hörnor”, som enligt personalen anpassas till barnens mognad och behov. På många avdelningar hänger i taken mobiler. Bilder av färgat papper i fönstren fångar ljuset som faller igenom, speglar i olika former är placerade i barnens höjd. Fotografier som dokumenterar olika händelser och projekt är placerade i barnens nivå.

Material finns för olika typer av lek, utforskande och experimenterade samt skapande verksamhet. Några avdelningar har mycket rikt material för olika experiment, några erbjuder barnen uttjänta tekniska apparater och enklare verktyg. Material för barnens läs- och skriftspråkutveckling och matematiska utveckling finns tillgängligt även om detta varierar avdelningarna emellan. På många avdelningar byts materialet ut alltefter intressen i barngruppen. Vi kunde i samband med verksamhetsbesöken också se att flera av de avdelningar som använder naturen och skogen som pedagogisk miljö, även inomhus använder sig av olika skogsmaterial

för att åskådliggöra ett slags ekologiskt kretslopp som barnen har möjlighet att undersöka och reflektera över. Vi kunde också se att barnen på de flesta avdelningar har möjligheter att själva ta för sig av material och utan vuxenhjälp kan välja aktiviteter.

I samband med verksamhetsbesöken mötte vi personal som uttryckte behov av att förändra den traditionella förskolemiljön och att ge barnen förutsättningar att leka med material som har anknytning till dagens samhälle. Så har exempelvis en avdelning skapat en "hemvrå" i vilken det återfinns föremål som dator, telefoner och andra föremål som barnen möter i sina hem och som speglar dagens samhälle. I vår intervju med personalföreträdare framkom också tankar om vikten av att utforma miljön så att den främjar barnens samspel och möjlighet att samtala sinsemellan.

På de flesta avdelningar är enligt vår bedömning materialet inspirerande och lockande och uppmuntrar till kommunikation, lek, utforskande och lärande. I samband med våra verksamhetsbesök kunde vi dock konstatera att det finns avdelningar där tillgången till bygg- och konstruktionsmaterial är knapp, där experimenterande material är näst intill obefintligt och papper, pennor och material för skapande är svårtillgängligt placerat för barnen. Materialet bör därför enligt vår bedömning på några avdelningar kompletteras med bygg- och konstruktionsmaterial samt material för experimenterande och skapande verksamhet. Dessutom bör skapande material göras mer tillgängligt för de yngre barnen. Detta kan enligt vår mening också föra med sig att barnen ges möjligheter till ökat inflytande.

De förhållandevis stora skillnaderna avdelningarna emellan vad gäller tillgång på olika material och dess tillgänglighet kan enligt vår mening vara ytterligare ett belägg för att det arbetssätt som förskoleenheten har som ambition att bedriva inte är förankrat hos samtliga personal. Även av detta skäl bör den valda inriktningen och i detta fall miljöns betydelse för barns utveckling och lärande ytterligare förankras i verksamheten.

Gårdar och utomhusmiljöer skiljer sig mycket förskolorna emellan, alltifrån kupeerade gårdar med tillgång till skog och berg till en asfalterad och delvis konstgräsbelagd, avgränsad del av en skolgård. Några avdelningar har "flyttat ut" delar av den skapande verksamhet som vanligtvis bedrivs inomhus. Förskoleenhetens ledning har i syfte att utveckla utemiljön tillsatt ett nätverk. Flera av förskolorna använder sig av naturen för lärande och utveckling bland annat enligt Friluftsförbundet anvisningar för Mulle och Knyttverksamhet.

Kultur, kreativitet och skapande

Som framgår av föregående avsnitt finns i enhetens förskolor flera exempel på en miljö som är estetisk, levande och inbjudande där rum och material stimulerar kreativiteten. I samtal med personal framgick att de utgår ifrån barnets egen nyfikenhet och upptäckarlust i den skapande verksamheten. Barnen erbjuds på flera avdelningar många olika metoder och material så som vattenfärger, fingerfärg, lera, trolldag. Många avdelningar använder även naturmaterial. Stafflier som är konstruerade så att barnen kan samspela och kommunicera finns på många avdel-

ningar. Vid våra verksamhetsbesök kunde vi lägga märke till att flera avdelningar talar om och använder olika konstbilder som inspiration för bildaktiviteter. Några av förskolenhetens personal verkar som ”rim- och ramspiloter” respektive ”danspiloter” i syfte att bidra till alla avdelningars utveckling av denna verksamhet. Förskolorna besöker regelbundet biblioteket och tar del av olika teaterföreställningar som erbjuds inom ramen för Farsta stadsdels kulturplan.

Inom Sköndals förskolenhet har enligt enhetens ledning drygt tio procent av barnen annan språklig och kulturell tillhörighet än den svenska, något som av ledningen uppfattas som relativt lågt. Enheten har även personal med sådan bakgrund. I våra intervjuer beskrev personalen för oss att de överlag lägger stor vikt vid att alla barn känner tillhörighet och gemenskap med sina kamrater, men att det också är betydelsefullt att de är medvetna om sina olikheter. Det framkom dock att det inte särskilt diskuterats inom enheten hur arbetet bör bedrivas för att främja barnens utveckling av olika kulturtillhörigheter tillsammans med den svenska.

Vi vill påpeka vikten av att ett interkulturellt förhållningssätt bör genomsyra alla förskolor oavsett om där finns barn med rötter i andra länder än Sverige eller ej och ser detta som ett område som kan integreras med barns flerspråkiga utveckling, något som beskrivs och bedöms i avsnittet *Flerspråkighet*.

Språkutveckling

Barns språkutveckling är ett prioriterat område i hela Farsta stadsdel och för Sköndals förskoleenhet ett särskilt så kallat åtagande kopplat till verksamhetsplanen för år 2009. I våra intervjuer med personalrepresentanter framhölls att det viktigaste är att i dialogen med barnen ge dem ord och begrepp på ett medvetet sätt. Vi kunde vid våra verksamhetsbesök se många exempel på detta.

Förskolorna arbetar också med barnens läs- och skriftspråsutveckling. De flesta avdelningar har tillgång till material som ska främja denna utveckling. Alfabetet finns anslaget på väggar, texter och skyltar återfinns i anknytning till dokumentationen och för att presentera olika material och miljöer. På flera avdelningar kunde vi i samband med verksamhetsbesöken se att naturmaterial utnyttjas för att forma bokstäver och siffror. Olika ”ordlappar” används också i samlingarna för att benämna olika aktiviteter och material. Flera avdelningar har förhållandevis rik tillgång till litteratur.

Vi kan konstatera att personalen har goda ambitioner med detta arbete och att många avdelningar erbjuder en god språklig miljö. I föregående avsnitt *Rum för möten och lärande* bedömer vi dock att skapandematerial inte finns tillgängligt för de yngsta barnen på en del avdelningar. Enligt vår mening kan ett sådant material främja barnens skriftspråsutveckling och vara förutsättning för att barnen kan skapa egna symboler och texter.

Flerspråkiga barn

När ett barn skrivs in på någon av förskoleenhetens förskolor görs av stadsdelen en inventering av om ett barn har ett annat språk än svenska som umgängesspråk med minst en förälder. I de fall detta är aktuell framgick av föräldraintervjuer att modersmålsstöd trots allt inte ges till barnet. Som framgår av avsnittet *Kultur*,

kreativitet och skapande finns på förskolenheten drygt tio procent barn med annat etniskt ursprung än det svenska varför vi bedömer att förskoleenheten bör verka för att utarbeta egna strategier för hur aktiv flerspråkighet ska främjas. Detta utvecklingsområde kan enligt vår bedömning gynnas av att även inbegripa ett interkulturellt förhållningssätt.

Matematik, natur

I samband med våra verksamhetsbesök tog vi del av såväl dokumentation av som pågående arbete med matematik och naturvetenskapliga fenomen. Några avdelningar erbjuder också medvetet i sin miljö matematiska utmaningar. Det finns material som barnen kan sortera och klassificera. Visst material är färdigproducerat men även naturmaterial används i stor utsträckning till detta. Siffror finns anslagna på många avdelningar och vi kunde ta del av situationer då barnen räknade och använde matematiska begrepp. En avdelning har i projektet ”Mönster” fotograferat olika sådana och funnit likheter och skillnader.

Av personalintervjuer och verksamhetsbesök framgick att barnen överlag ges goda möjligheter att utveckla förståelse för naturvetenskapliga fenomen genom naturinriktningen, personalens medvetna förhållningssätt och användandet av miljön i närområdet och skogen.

Vi bedömer att enhetens förskolor huvudsakligen erbjuder barnen en verksamhet som främjar deras matematiska utveckling och förståelse för naturens kretslopp. Vi bedömer dock i avsnittet *Rum för möten och lärande* att material för bygg- och konstruktionslek bör erbjudas i större mängd och dessutom mer tillgängligt på några avdelningar. Detta är inte minst viktigt för att stödja barnens matematiska begreppsutveckling.

Barn i behov av särskilt stöd

Förskoleenhetens ledning och personalrepresentanter beskrev för oss att diskussioner i första stadiet förs på avdelningsnivå och därefter med enhetens ledning då ett barn upplevs vara i behov av särskilt stöd. Samtal med föräldrarna förs i ett tidigt skede. Stadsdelens stödteam konsulteras vid behov och dess specialpedagog kan delta i kartläggningen av det enskilda barnets behov och av verksamhetens befintliga insatser för att tillgodose dessa. I samråd med enhetens ledning avgörs därefter om ett barn är i behov av särskilda stödinsatser utöver det som verksamheten kan erbjuda och om en resursansökan ska göras till stadsdelen. Enligt enhetens ledning tilldelas ofta enheten resurser om så behövs.

Om resurser tilldelas förskolan upprättas alltid en handlingsplan för hur verksamheten ska tillgodose barnets behov av särskilt stöd. Vi bedömer att förskoleenheten har en förankrad arbetsgång för att kunna tillgodose enskilda barns behov av särskilt stöd och ser detta som en styrka.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Sammantaget bedömer vi att förskolorna inom Sköndals förskoleenhet kännetecknas av läroplanens mål och riktlinjer vad gäller arbetet med normer och värden.

De så kallade ledorden som förskoleenheten enats om bör dock konkretiseras och dokumenteras av samtliga förskolor.

I förskoleenhetens värdegrund anges ett antal ledord så som empati, respekt, demokrati, trygghet, jämställdhet och ansvarskänsla. Ledorden är framtagna gemensamt av enhetens personal. De ska enligt förskoleenhetens ledning konkretiseras av varje förskola och omsättas i verksamheten. Konkretiseringen ska enligt ledningen återfinnas i avdelningens verksamhetspärm som bland annat innehåller avdelningens verksamhetsplan samt enhetsgemensamma styrdokument.

Vi tog i samband med våra verksamhetsbesök del av ett antal sådana pärmar, men vid tidpunkten för besöken skiljde det sig förskolorna emellan om och hur "ledorden" konkretiserats. Vi såg också exempel på hur enskilda avdelningar inom en och samma förskola var för sig har konkretiserat ledorden. Någon avdelning har inkluderat dessa i en genushandlingsplan, andra har konkretiserat dem i löpande texter och konkreta planer på hur ledorden ska omsättas i olika situationer. Någon förskola och någon avdelning däremot hade vid tidpunkten för inspektionen inte konkretiserat ledorden alls och detta förklarades bland annat med att verksamhetsplanerna enligt den enhetsgemensamma planen benämnd "Det pedagogiska året" (se avsnittet *Mål samt styrdokument*) ska upprättas på planeringsdagarna i slutet av oktober månad. För att förtydliga hur de allmänt hålla och enhetsgemensamma "ledorden" ska omsättas i verksamheten bedömer vi att det är angeläget att varje förskola konkretiserar och dokumenterar dessa.

Personalen gav i våra intervjuer och vid våra besök i verksamheterna dock många och goda exempel på vad enskilda arbetslag gör för att omsätta några av värdegrundens ledord i praktiken. Förskolornas medvetna satsning på att i så hög grad som möjligt dela in barngruppen i mindre grupper framhölls som en förutsättning för barnen att bli synliga som individer, få utrymme att komma till tals och att lära sig lyssna till varandra. Respektfullt bemötande av barn och vuxna, att lyssna på barnen och att få dem att känna ansvar för sig själva och andra betonades i våra personalintervjuer. Det beskrevs också för oss hur personalen strävar efter att vara närvarande i mötet med barnen och genast ta tag i händelser i gruppen. Vid konflikter mellan barnen hjälper personalen dem att sätta ord på sina känslor och är lyhörda för barns olika behov i sådana situationer. Vi kunde vid verksamhetsbesöken ta del av många situationer som präglas av detta förhållningssätt.

Vi fick också i intervjuer och verksamhetsbesök ta del av flera exempel på hur personalen arbetar för att barnen ska utveckla sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer genom att få delta i olika former av samarbete och beslutsfattande. En del avdelningar har så kallade barnmöten som syftar till att lägga grunden till barns demokratiska tankesätt. Andra avdelningar låter barngruppens omröstning och "majoritetsbeslut" avgöra vilken aktivitet eller utflykt barngruppen ska genomföra. Under inspektionen framkom dock även personals funderingar om hur barnen ska bjudas in till delaktighet utan att för stort ansvar för den skull lämnas över till dem, och så att inte inflytandet begränsas till "att bestämma".

Vi bedömer att förskoleenhetens förskolor på många sätt lägger grunden till barns demokratiska tankesätt. I avsnittet *Förskoleenhetens arbetsätt/Förskolornas arbetsätt* beskrivs dock att det bland enhetens personal finns frågor och tveksamheter om vad inflytande kan innebära och att det av den anledningen finns skäl att föra en diskussion om vad inflytande kan innebära i förskolan. I likhet med att förskolorna i högre grad bör lyfta fram och påminna barnen om vad deras önskemål lett fram till, kan det vara värdefullt att för barnen ytterligare förtydliga de demokratiska former som de är del i.

Förskoleenheten har haft ett mångårigt genusprojekt som letts av en så kallad genuspedagog. De personalrepresentanter vi samtalade med i samband med våra intervjuer och verksamhetsbesök poängterade det värdefulla i att under projektet uppmärksamma hur de själva bemöter och tilltalar pojkar och flickor i olika situationer och därmed få syn på omedvetna föreställningar om könsroller. De uppgav att de vid val av material till förskolan beaktar vikten av att motverka könsrolls-mönster. Vid våra samtal med föräldrarepresentanter framkom positiva utlåtande om arbetet med genusfrågor. Vi kunde också i verksamheten se hur projektet satt många spår och verksamhetsbesöken gav många exempel på ett jämställt bemötande av flickor och pojkar. Flertalet avdelningar har utarbetat handlingsplaner för genusarbetet. Vi bedömer att genusarbetet är en styrka för verksamheten.

Förskolan har en likabehandlingsplan som upprättats i början av år 2008. Någon ny plan har inte upprättats därefter. Planen som gäller för samtliga förskolor hänvisar till läroplanen och till Barnkonventionens grundläggande principer. Den innehåller också en definition av diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling. Även delaktighet och inflytande behandlas. Planen är allmänt hållen och inte specifikt anpassad till behoven i enskilda förskolor inom enheten. Det beskrivs att "likabehandlingsplanen ska utvärderas varje år i maj/juni och revideringar av planen görs av respektive arbetslag inför det nya läsåret". Enligt de personalföreträdare vi samtalade med har förskoleenhetens ledning upprättat planen och de upplever sig inte vara delaktiga i detta arbete. De föräldrar vi samtalade med i våra intervjuer var endast undantagsvis införstådda med att förskolorna har en likabehandlingsplan. Vi bedömer att Sköndals förskoleenhet måste upprätta en plan mot diskriminering och kränkande behandling i vilken även de enskilda förskolornas arbete synliggörs. I arbetet med planen behöver personal göras delaktiga. Även föräldrar ska göras delaktiga och det ska av planen framgå hur detta ska ske. Vi vill också påpeka att utvärderingen av likabehandlingsplanen ska redovisas i kvalitetsredovisningen och detta är inte fallet i den kvalitetsredovisning för verksamhetsåret 2008/09 som vi tagit del av.

Vi vill också göra förskoleenheten uppmärksam på att barn- och elevskyddslagen upphörde att gälla den första januari 2009. Det rättsliga skyddet för barn och elever vid kränkningar, trakasserier och diskriminering regleras nu i två lagar: diskrimineringslagen (2008:567) och skollagens ny tillkomna kapitel 14 a. Bestämmelserna har i viss mån skärpts. Bland annat ska en ny plan årligen upprättas. Om hänvisningar till lagstiftning ska anges i förskoleenhetens nästkommande plan

mot diskriminering och kränkande behandling är det alltså dessa som ska användas.

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Vi bedömer sammantaget att Sköndals förskoleenhet i huvudsak uppfyller läroplanens uppdrag när det gäller samverkan med hemmen och skolans verksamheter. Föräldrarna ges i utvecklingssamtalen överlag goda möjligheter att vara delaktiga i de egna barnens utveckling och lärande. Däremot ger övriga samverkansformer begränsade möjligheter för föräldrarna att kunna påverka verksamheten i stort samt att vara delaktiga vid utvärdering av denna. Kvaliteten i förskolornas samverkan med hemmen är inte heller jämn god inom hela enheten. För barnens övergång till områdets kommunala skolors verksamheter finns, enligt vår bedömning, väl fungerande rutiner. Det bör dock inom enheten även utvecklas rutiner för barns övergång till andra skolor.

Samverkan med hemmet

Förskoleenhetens utvecklingsgrupp har utarbetat planeringsunderlag för förskolornas föräldrasamverkan och för inskolning samt ett policydokument för utvecklingssamtal. Dessa är enhetsgemensamma och ska tjäna som stöd i arbetet. Underlagen ger tydliga anvisningar om såväl syfte som innehåll i de moment som ska ingå. Som moment i föräldrasamverkan anges daglig kontakt, föräldramöte (ett per termin), utvecklingssamtal (ett per termin) samt avslutningssamtal. Policydokumentet för utvecklingssamtal är omarbetat inför verksamhetsåret 2009/10. Det hade vid tidpunkten för inspektionen inte omsatts eftersom höstens utvecklingssamtal inte hunnit mer än påbörjas vid denna tidpunkt. Dokumentet innehåller anvisningar till personalen om hur samtalen ska genomföras. Till exempel anges att samtalet ska förberedas genom att barnet observeras i olika situationer; intervjuer med barnet ska genomföras inför samtalet och dess portfolio ska användas under samtalen. Vidare har en mall för inbjudan till utvecklingssamtalet tagits fram, i vilken bland annat syftet med samtalet anges samt vilka frågor som kommer att tas upp. Vi bedömer att enheten har utarbetat en funktionell och enhetlig struktur för väsentliga delar inom verksamhetsområde föräldrasamverkan.

Av våra intervjuer med föräldrarepresentanter för de olika förskolorna framgick att de i huvudsak är nöjda, både med utvecklingssamtalen och med övriga former för samverkan. Flertalet uppgav att den daliga kontakten vid lämning och hämtning samt olika former för information så som dagbok, veckokalender eller månadsblad ger en god bild av vad barnen är med om i förskolan. Också den dokumentation i bild och text som förskolorna alltmer presenterar upplevs ge en god uppfattning om verksamheten. Även andra samverkansformer så som upptaktsfest vid höstterminens start, gemensamma middagar, firande av traditioner nämndes i positiva ordalag. Det framgick dock även i våra intervjuer att det finns skillnader förskolor och avdelningar emellan, både när det gäller bemötande och i hur väl informerade föräldrarna tycker sig bli. Vi bedömer därför att man inom förskoleenheten ytterligare bör verka för att all samverkan med föräldrarna håller jämn god kvalitet.

I samtalen med föräldrarna framhölls att de i huvudsak känner sig delaktiga i och kan påverka i frågor som gäller det egna barnet. Däremot upplevs möjligheten att kunna påverka verksamhetens innehåll i stort som begränsad och meningarna gick isär om lämpligt forum finns för detta. Likaså upplevs föräldrarnas delaktighet vid utvärdering av verksamheten i huvudsak vara begränsad till frågor som rör det egna barnet.

I förskoleenheten finns ett gemensamt föräldraråd i vilket ledningen och föräldrarepresentanter för de olika förskolorna deltar. De föräldrarepresentanter i våra intervjugrupper som har erfarenhet av föräldrarådet var alla oklara över rådets funktion och mandat. De har uppfattat att rådet ska behandla övergripande frågor men menade att mötena trots detta till stor del ägnas åt frågeställningar som endast berör någon eller några specifika förskolor. I övrigt uppgavs mötena innehålla information från ledningen. Representanterna i föräldrarådet, som på olika sätt valts att företräda sina förskolor, uttryckte också svårigheter att föra den egna förskolans talan då andra föräldrar endast undantagsvis kontaktar dem inför ett rådsmöte. Det finns inte heller någon form för återrapportering efter rådsmötena utöver att protokoll anslås på förskolornas anslagstavlor avsedda för föräldrainformation. Under våra föräldraintervjuer framfördes från flera håll önskemål om föräldraråd på den egna förskolan. Ett föräldraråd bestående av ledning, föräldrarepresentanter för avdelningarna och någon personalrepresentant för förskolan förespråkades av flera, som en mer angelägen form för delaktighet och ökat föräldrainflytande. Föräldrarna menade att sådana råd skulle ge bättre förutsättningar att kunna diskutera verksamhetsfrågor som är aktuella på den egna förskolan.

Föräldrarnas medverkan vid utvärdering av verksamheten i stort, sker i form av stadens samt stadsdelens brukarundersökningar. Båda dessa genomfördes under vårterminen 2009 men föräldrarna hade vid tidpunkten för inspektionen inte fått någon återkoppling från undersökningarna, vilket kan förklaras av att höstterminens föräldramöten ännu inte genomförts. Vi har tagit del av en sammanställning av Sköndals förskolors enkätsvar i stadsdelens enkät och kan konstatera att frågan om föräldrasamverkan genomgående fått låga, på sina håll mycket låga, värden. Detta har även uppmärksammats av ledningen och framlyfts i kvalitetsredovisningen 2008/09 som ett utvecklingsområde för verksamhetsår 2009/10. Vi instämmer i ledningens bedömning. Vi vill också framhålla att ledningen i det fortsatta utvecklingsarbetet dels bör klargöra föräldrarådets funktion och mandat, dels bör vidareutveckla förutsättningarna för föräldrar att kunna påverka och utvärdera verksamheten.

Samverkan med skolverksamheter

Sköndals förskolor arbetar i huvudsak i enlighet med de rutiner för barnens övergång till förskoleklass som har utarbetats för stadsdelen. Dessa följer en "årscykel" med månadsangivelser för när skolans personal ska besöka förskolorna, för barnens besök i skolan, när samtal ska föras inför övergången samt när uppföljning av övergången ska ske. Vid överlämnandesamtal från förskolans till förskoleklassens personal inbjuds föräldrarna alltid att medverka. När föräldrar inte deltar görs en överenskommelse i förväg om vilka uppgifter förskolan ska överlämna.

Föräldrarepresentanterna vid våra intervjuer, som har erfarenhet från äldre syskons övergångar till skolan, var samfällt positiva till hur övergången till skolan är uppbyggd och återgav enbart goda erfarenheter. Det framkom dock även att en planerad övergång från förskolans sida endast anordnas för de barn som börjar sin skolgång i någon av de båda kommunala skolorna i området. Föräldrar som väljer andra skolor får sköta övergången på egen hand. Enligt vår bedömning fungerar barnens övergång till de näraliggande kommunala skolorna väl. Däremot bör ledningen överväga hur barns övergångar till andra skolor kan tillgodoses.

Enligt riktlinjer i förskolans läroplan ska förskolans personal utbyta kunskaper och erfarenheter med personalen i förskoleklass, skola och fritidshem. Ett samarbete i detta syfte påbörjades för några år sedan, enligt enhetens ledning och de representanter för förskolornas personal som deltog i våra intervjuer. Denna form av samarbete har dock helt avstannat, vilket man från förskolornas sida beklagar då man ser det som angeläget att föra gemensamma resonemang kring barns lärande. Att förskola och skola samverkar i dessa frågor åvilar naturligtvis båda parter. Vi vill dock anmoda förskolan att försöka återuppta denna samverkan, i syfte att stödja barnens utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

TILL SIST

Sköndals förskoleenhet präglas enligt vår mening av många utvecklingsinsatser för att sammanföra ”traditionell” förskolepedagogik med förhållnings- och arbetsätt hämtade från Reggio Emiliias pedagogiska filosofi.

Inom enheten samverkar förskolor med 40-åriga traditioner med nya förskolor som håller på att bygga upp sin verksamhet. Personal med lång erfarenhet och utbildningar långt före läroplanens tid möter personal med senare utbildningar men med kort erfarenhet i yrket.

Det vi genomgående mötts av under våra intervjuer och verksamhetsbesök är ett stort engagemang för barnen. Vi har också kunnat konstatera att det finns en stark vilja att utveckla och förbättra verksamheten och att mötet mellan äldre och nyare synsätt på förskolans uppdrag och synen på barns utveckling och lärande ses som en positiv drivkraft. Man vill både bevara beprövade metoder och ge sig i kast med nya arbetsätt. Enligt vår mening bör skillnader i förskolornas förutsättningar och skilda behov dock i högre grad beaktas när enhetens möten, nätverksträffar och handledningsinsatser planeras.

Långsiktigt hållbar verksamhetsutveckling och förändringar i arbetsätt som inte är ”instrumentella” förutsätter, enligt vår mening, att den kunskapssyn och synen på barns lärande som läroplanen föreskriver, och som harmonierar med Reggio Emiliias filosofi, förankras helt inom enheten. Vi ser det därför som angeläget att förskolornas personal ges utrymme att diskutera sig samman om en gemensam syn på innebörden i begreppen kunskap och lärande som grund för förändringar i pedagogisk miljö och val av arbetsätt. För att det intensiva förändringsarbete som pågår ska kunna följas upp och utvärderas systematiskt bör, enligt vår mening, enhetens övergripande mål- och styrdokument tydligt sammanlänkas med de enskilda förskolornas verksamhetsplaner och uppföljningssystem. Med en förankrad pedagogisk grundsyn utifrån läroplanens intentioner, ett mer systematiskt kvalitetsarbete och en förändringstakt i samklang med förskolornas skilda behov kommer förutsättningarna att vara goda för Sköndals förskoleenhet att omsätta läroplanens mål och riktlinjer i verksamhetens alla delar.